

29
J. H. N.
Sankar
Om
Möjligheten och Nyttan

af
Beqvämare Sjöfarter

J KIMI Elf uti Österbotn /
Med vederbörandes minne,

Under
Oeconomiae PROFESSORENS och Kongl. Swenska
Wettenskaps Acad. Ledamots /

Herr PEHR KALMS

Infseende,

För Lager = Krancken

Utgifne / och almän granskning understälte / i ÅBO A-
cademies Öfre Sal, den 21. Junii förmidd. 1755,

af
HENRIC WEGELIUS,

Hen. Son, Österbominge.

Åbo, Tryckt hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor-Förstens
Bömet Finland, JACOB MERCKELL.

Kyrkoförden uti Bierno Församling/
Wäläretwördige och Höglärde

Herr **A N D E R S**
GADOLIN.

Kongl. Maj:ts

Tro-Tjenare och Häradshöfdinge i Säxmåki
Härader/

Adel och Höghachtad

Herr **J O H A N**
WOIVALENIUS.

Mine Herrar/

Et almant wedermåle af mitt tackfarma sinne/
mot all den ynnest I bewisat mig/ har jag den
åran/ at upoffra Eder dessa enfaldiga tankar. Uptä-
ges detta mitt menlösa upfåt gunstigt, så har jag
wunnit allt hwad jag wägar önska.

Mine Herrars

Ödmuile tjenare,

HENRIC WEGELIUS.

S. I.

Sjöfartens förbättrande genom strömmarne innom Riket, har i de äldre tider ej särdeles brydt de Swenska Hjernor. Eder hända, man mente den tiden, at sådane mål ej woro tjenlige ämnen, uti hwilka männslig konst kunde öfwa och wisa sin styrka. Man kunde fuller ej annars än se nytan af strömrånjingar, och den inwärtets rörelse, som genom dem blir i stånd fatt; men man hölt dem för yndjelige, och lämpade derföre sin omhugsan til andra saker. Men war uplysta tid har bittert funnit sig. Der alderdomen trodde sig tydeligen se en oöfwerwinnelig swårighet, iust der ser man nu klara möjligheten och gideligheten.

Hwad wid Erollhättan redan blifwit tilgiort, och hwad för en wäl signad förmån hwar Swensk spår sig med skäl af det arbete och den käftnad, der blifwit nedlagde, kan ej annars, än innerligen fagna och gläda ha hwar och en om Fäderneslandets wälgång ömskut månfiska.

Hwad strömmarne i Finland angår, så har wäl ingen rätt tänkande i war tid förestält sig någon ogidelighet wid deras rånjning, och båtfarters i ståndfättande genom de samma; men så har dock twifwelsmål hos många upkommit, om käftnaderna, som skulle användas på wärdskullandet af sådant, wille löna sig. Det är wist, at om segelfarter skulle inrättas i Finnska strömmar, med de almant brukelige stugar och watnets nydämningar, så torde förslaget til alt sådant blifwa drygare, än at hwarken det almånna, eller någon enskilt, skulle finna sig wid en så ansenlig utgift, så länge Finland ej är et förmögnare, och mer af sig käftande land. Dock står ej felt, at äfwen et så stort förlag på Finnska segelfarter rundeligen skulle ränta, då det allenast singe komma ann på en rymligare och längre tid. Men wi wåga öf intet en gång, at nu anlita war höga Öfwerhet, om så mycket, när Rikens höfstdige tarfwer i annat års så många och stora. Det wöre alt nog, at wi hållt

* * * * * 106 * * * * *

med någon bezwämlichkeit och utan hinnerlig lifs fara, finge färdas upp och ned förre våra frömmar. Det wore ju redan en förmån, som gagnade oss mycket, men det allmänna ännu mer, och skulle winnas genom en nog ringa käftnad.

Här är jag ej sinad, at i almänhet wisa mödeligheten och nyttan af frömmrännningar hos oss. Herr Mag. Docens, S. CHYDENIUS har det förut nogfamt ådaga lagt, samt uppgifwit ätfkilliga inwättningar, genom hwilka et så nyttigt ändamål med ringa käftnad kunde winnas. Han har och ifrån sin barndom haft tillfälle, at lära de handlag, som wid färfars genomrännande äro nödige. På Kongl. Maj:ts nådigste befallning äro af Kongl. Wettenfaps Academien hans förslager bepröfwade, och godkände; utom det, at hwar och en, som äger den ringaste inkt i Mechaniken, kan self finna den förmån af dem skulle flyta, och en stor del af dem redan förut hos Utläringar, med mycken bärnad, blifwit nyttiga de. Min affigt är endast, at wisa, i anledning af det jag har mig bekant Kimi elfs beskaffenhet, at den för sike inwättningar är ganska beswäm, och hwad det almåna hade at wänta upp ifrån landet, som nu ej kan nedkomma, men likwäl otroligen skulle gagna Rifet, då båtfarter och inwärtas rörelsen blifwo i frändsätte.

Hwad för områden detta är underkastat hos en och annan, af mina egna Landsmän, wet jag nogfamt förut. De som aldrig lärt, eller wilja tänka på nyttiga och det allmänna gagnande saker, ansee detta med et myndigt årlöje. Men de samme må weta, at detta aldeles intet är ämnat til at behaga dem. Ingalända. Jag förefser mig allenast den förnuftiga Läsarens gunst, och beder honom om bewågenhet, at skrifwskyta de brister, som torde sig insmygt i detta arbete, emot min egen wilja.

§. 2.

Kimi är en af de ansenligaste elfwar, som genomfåra vårt land. Den leder sitt watten långt upp ifrån fjäll-täpparne, och det ifrån så filda ådrar, at näppeligen flera grenar löra falla til någon elf i Sverige, än til denne. Det wore dersföre et mer än widlyftigt gädemål, at upräkna dem alla. Jag wil allenast nämna de förnämliga.

Gusfwud elfwen tager sin början alt upp ifrån Nyssa Lapmarken och stryker wid på 60. mil wäg fram, ungefär ifrån uordost til sudwäst, innan hon faller uti Botn-wiken. Til denna flyter, ifrån wästfra sidan, Kimeen, som lånar sitt watten ifrån Enare bys gränser i Uesjoki Börjämling, löper förbi Sodankylä kyrka och stryker ungefär 30. gamla mil fram, innan hon faller uti Kimi elf, 37. mil wid på uppe ifrån denna utsläp uti Botn-wiken. En mil äfwan om det, der Kimeen blandar sitt

sitt watten med klemi, löper en annan nog stor å benämnt Luivo till Kiti-
nen, som har sitt ursprung ifrån en källa, belägen på hällen emellan E-
nareby i Uesjoki och Sombio by i Sodankylä Församlingar.

En del af Cholajerwi by i Kulamo Församling, har båtsfart til Ki-
minnie Capell, som lyder under Kemi Pastorat, och ligger omkring et
stort träsk af samma namn. Detta träsk är belägit nästan 30. mil up-
pe ifrån Botnawiten och löper Kemi elf. der mitt igenom. 10. nya mil
upp ifrån elfwens utlöp i hafwet, wid Rowanieni Capell, faller til hen-
ne också ifrån wäster, Ounasjoki, som tager sin början i Härnes Lapmark,
stryker genom Kuita by i Sodankylä Församling och löper ungefär 50.
namla mil fram för du hon kastar sig uti Kemi. Dessa äro nu de an-
sewligaste grenar af Kemi elf.

Siellwa Kemi, som tager sin början ifrån Riffa Lapmarken, är af
naturten, om icke just den beqwämaste til båtsfartere anfallande, dock ät-
minstone så beqwäm, som någon af de til henne fallande grenar, och det
långt upp til Lapmarken. Här förekomma wäl de flästa och starkaste
färskar, men hon gifr dock ej många brandtare fall, än, at ju en snäll
Styrman wägade sig med båt ränna nedföre de samma. Färskarne äro
den iäraste tiden om sommaren, til förre delen, ej wär rikare, än at
de endast med en tom båt kunna nedfaras, om man ej wil ställa sitt gods
och sig self i fara. Annars äro de hällen af elfwen nog wär rike, der
sedmmen är stillare. Här och der wore allenast uddigt, at öka watten i
elfs ådran.

Kitinen gifr förre sitt fall til kemi wäl några, men dock ej farliga fall;
är mycket grund, så uti färskar, som wäl på de hällen, der watten är mera
lugnt. Ounasjoki är wäl den bredaste, men dock den grundaste så i färskar,
som der watten är mera stilla och lugnt, gifr så och inga särdeles swåra fall.

De flästa båtsfarter, som nu se i Kemi elf, äro de som anställas af
Kemi träsk och Rowanieni Capell war ned til å mynningen, och så åter
upp igen. Båtarne, hwarmed man här färdas, äro två eller tre båt-
lingars, hvilka utrustade med dubla sidbräder kunna nedföra wid påst 160.
punds last. Dock måste wid åspilliga färskar åtminstone halfwa, om ej he-
la lasten bäras förbi dem, och sedan båten efter wätu blifwit nedförd, å-
ter der inn häfwas. Men efter nedkomsten, då resan gäller upp at til-
baka, måste sidbräderne gå bärt, och lasten får ej wära drygare, än högst
70. pund. Så wid upp som nedfarten plåga måst tre karlar wära
om en båt, twenne ro och en stier wid styret. När man far nedföre
färskarne, der farten är nog hastig förut, måste Røddarne bruka all sin
styrka, at ydra den ännu hastigare, på det at båten måtte lyda styret,
och Styrman således kunna wäja för stenarne. Men då det här upföre

en färj eller en stridare ström, griva de alla til bärtingar, som äro gjorde af smala och raka granar, söta med dem snedt eller slutt på båten och tvinga sig så fram. Et arbete, som aldeles intet går ann för en ovan och kätar äfwen så på de öfwade, at de ofta så spätta blod under bördan. Der färjen är häftigast, går en eller flera med et tåg (hvars ena ända är fästad wid fram-stammen af båten) efter stranden uppsöre fallet, och drar så båten fram, då en, som är inne, står med en stak fram i stammen och wäjer för stenarne. Der watnet är för något längre stycke mycket grunt, måste man wid nedfarten leja sig en annan båt, dit lasten kan minskas, tills man kommer til djupare watten.

Åmärke. Der jag intet nämt antingen gamla eller nya mil, böra förstås, äro de blandade, och af bägge slaget i hop tagne, så at man det ej kunnat ursätta.

§. 3.

Från ämyningen allt upp til kimiträck, ja uti hela äfwen, se rekomma näppeligen öfwer et par stycken fall mera twär brandta, än at en öfwad Stryman wil wäga sig, med de nu bruklige båtar dem at nedbränna. De samma, som äro brandtare, kunde man hufweligen ned och up före fara, allenast man skulle wid nedfarten släppa sig småningom efter et tåg, som wore fast antingen wid en päle äfwanför fallet, eller (om man fruchtade, at pälen ej wore så at lita på) uti en järn ring, som i en bergs klint wore fasthäftad. Wid upfarten kunde man åter med liten möda spela sig uppsöre fallet efter samma tåg. Wore båtarne större och resandernas antal onsefligare, så borde windspel gibras äfwanför slike fall, som skulle drifwas af watten, hwarigenom upfarten blefwe så mycket mindre mödosam. Dessa fall äro ej drögare och mera twärbrandta, än at en båt i tåglig fart kunde på wisfa ställen hufweligen släpa nedföre de samma, och äfwen så uppstiga. Woro fallen på de ställen ej tillräckeligen watten rife, så kan genom upgräfning eller sprängning en ädra der gibras så djup, som man helst behagar, aldenkund äfwen är mycket bred ganska långt upp i landet. Men wille man bana en ren och beqwäm båtfart än längre upp, der än wid sådana grunda fall wore mycket smal, så kunde man bygga en drag, bro öfwer fallet, som sluttar åt samma kant som fallet, men är ej så brandt. Äfwanför fallet gibras då et wind spel, som helst bör drifwas af watten; derwid måste et tåg vara fast, hvars andra ända fästes wid framstammen af båten, och då windspelet drifwes af watten, kan båten öfwer bron utan swårighet gå up före fallet.

§. 4.

De flästa färbar i kimi elf äro nog långa, rätt med klippor och stenar uppslute, samt svår men uti dem mycket strid, det är, de gådra draga men långsamt sturtande fall. När man nu styrker nedföre de samma med båtar, så kan farten i det närmeste liknas wid foglars flycht, och derest Ströman går aldrig så liden mistag, eller wiler något ifrån den wantliga leden, så må han räknas det för et lockfätt, om han kommer hellsinnad derifrån; Oftast sker, at han med sit sölle anställer resan til enigheten. Jag kan också säga, at hwar gång man gier sig på en sådan färd, sätter man sit lif lika som på et wäggspel. Då förden skul uti dessa färbar sådane inrättningar bleswo aforde, at man ej allenaft med någorlunda säkerhet, utan och med nödschrig beqwämlighet, kunde färdas uti dem, så wore mer dy ansefligen wunnit. Men, at en sådan förmån kan lätteligen winnas, derom har jag ingen antedning at twifla.

Skjelnwa ådran borde räknas i alla färbar, der sådant tarwadet, så at de farliga klippor och stenar skulle undantåddas och nr wägen påsnas; der hon wore för grund, borde gräfwas, eller, om icke det ginge ann, watnet å båda sidor slängas, at endast sinta nedföre ådran, hwarest man då skulle få tillräckeligen deraf. Sedan borde pålar slås wid ådran, i hwilka såg wero fastade; medelst dessa kunde båtarne smångom och utan fara nedsläppas, samt wid upparten spelas upp. Der strömmen wore mycket strid, kunde windspel inrättas wid ådran, som skulle drifwas af watn, på lika sätt, som om de wid drag brogar nödige windspel i föregående §. sagt är. Då kunde man nästan med händerne i färj färdas upföre den swåraste färj, i det ställe man nu måste pina sig fram med skafande. Sådane pålar eller ock windspel, borde äminstone slå wid hwar båning, som ådran gjör, och ständigt hållas tåg wid dem, då hwar och en resande med nöije wille betala något wist, för det han singo betjena sig af sådane inrättningar. Der man ej kunde slå pålar, eller ock frugrade, at wår isen skulle riswa dem lösa, så kunde båckar ställas i deras ställe med tre fötter, hwilka antingen til wintern borde uptagas och åter utskallas til sommaren, eller ock så gjöras, at ingen is wore i stånd at nedhafwa dem.

Bleswe nu alt detta, som likwål ej fordrar stor påsnad, i stånd satt, så wore det måsta wunnit, hwad kimen och kimi angår; Men i Ouna-joki hade wärkfälligheten af detta ännu ei särdeles at betydha. Wi måste dersföre åswn se til, huru de ställen böra gådras tienlige til båtfärder, der watnet är et långt stycke wåg grundt, än likwål bred och strömmen nog stilla. Med dem måste man så försara, at alt watn slänges ifrån båda sidor om ådran, och twingas, at hålla sig uti en smalare wåg,

wäg, der det då måste blifwa ynnigt; och när detta, jämte de förut områrde inrättningar, blifwo wärestälte, så kan jag föräfra, at nödskigt beqwämliga båtarter stodo öfne upføre kimi elf, och des grenar 50 a 80 mil fram och tillbaka med 3 a 4 gångor, så stora båtar, som här nu äro sålige.

Äf allt det, som nu är anfördt, ses tydeligen, at inga damwärf och slugar äro uddige, til båtarters befrämjande i dessa strömmar, fordras och följachteligen inga lässamma underbölningar och afwägningar, utan kan en, som förstår båtarten i färssar, och de dertill föreslagna inrättningar, straxt han ser belägenheterna, ungesår utfatta de lässnader, som kunde fordras til et sådant arbete.

§. 5.

De äfwanföre gjorda förslager til beqwämre båtarter uti kimi elf och des grenar, skulle wid wäreställandet ej blifwa lässammare, än at wälja en någorlunda förmoden enskilt man, kunde gå ut med förslaget til dem alla. Et sådant och skulle efter någon tids försläg betala sig, är ej swårt at finna. Han skulle då af hwar och en restande i elfwen hafwa sin wäga inkomst, hwilka wäl nu äro få, men skulle lättert blifwa många, då folket säge för sig, så beqwäma båtarter. Huru mycket mera skulle det då ej förtjena för Kronan, at använda lässnad på dessa inrättningar, som kunde pålägga bönderne, hwilka bo wid elfwen, at gindra det bästa utan särdeles betalning af Kronan, så wida de hellsme, som ständigt färdas der upp och ned, hade nytta och gagn deras. Kronan kan och altid bättre finna sig wid en utgift, som längre på tiden väntar och då rundeligare, än det kan sse för en enskilt person; Hon hade då en ständig inkomst, fast ej så hastigt swarande emot första utläggningen, för de båtar, som kommo at antaga de så förbättrade båtarter. Men i fall och Kronan ej hade en sådan inkomst för sse gjorda försläg, så skulle dock almaheten winna orroligen på beqwäma och stitiga båtarter ifrån de öfre orrer, och Kronan äfwen sålunda på wist sätt, på sin utlagda omkostnad margfalt betalt; ty då underfätarena blifwa rika och wälwäende, så mår Sverhereten aldrig illa.

§. 6.

Såra inrikes skogar anse wi billigt för Sveriges gyllene Åker, och deras affästning, såsom wår omisteliga inkomst. Deras ymkans wärda

wärda medfart ännar faller de rättfänta, men de mindre bekänkfamme framträffa lika fullt i sin iswer, handtera stogarne med mindre stousamhet, än deras argaste fiendes, och wilja så, lika som med wåld, gindra en ända på dem. Man har ock redan på de flästa sborter hunnit länkt med et så oförnuftigt och fadeligt förfarande, ja så wida, at selswa bdet hotar snart gindra oss huswilla, eller åtminstone i hop draga våra rymligare boningar, hwarjante det likwål försäkrat oss om en annan, fast torde hända mindre behagelig, förmån, nenligen at ej bestwära oss i wara kojor med någon öfwerflödig hetta, då wi ej mera hafwa en wedsticka at lägga på elden.

Til de så orter, som ännu hos oss, så til såjandes i öfwerflöd hysa stog, räknar jag biligt kimi-Lapmark och öfre delen af kimi Eotr. Såsom folket här uppe är befriat för alla fiendliga anfall, och således får i frid och ro stöda sina menlösa slögder, så hafwa ej heller stogarne härtils sedt några synnerliga mordbrännare innom sig. Allmänheten har altså häruppe en owarderlig skatt, som nu innan kort lärer komma henne rätt wäl til påh.

Men om ej härfarter blifwa öppnade i kimi est och des grenar, så har allmänheten rätt så ringa gagn af dessa stogar, som hennes winning wore stor, då härfarterne uti dem blifwo wärfeligen i stånd sätta. Tiåru-bräncker kunde då i kimi-Lapmark och öfre delen af kimi Eotr inrättas och med allwäre samt förstånd påhållas, mycken tiåru tillwärfas och nedbräs, utan särdeles inbrätt på stogarne; den å störtarna befintliga litfla stogen kunde derigenom konas, som skulle änteligen ännu mångenstädes kunna förså til iuwånarens omisfeligaste tarfwer, då i annat fall, och om man allt framdeles lika obetänksamt öder stogarne wid hafs kanten med tiåru utwärfningar, det nödwändigt måste se, at efter en kort tid, icke allena tiåru-bränckerne twärt afstagna, utan blir äfwen brist på de nödigaste och omisfeligaste tarfwer af stog, såsom bränfel, och timmer til husbyggnad m. m.

Bräder, uti hvilka äfwen wårt lands nödigaste och nyttigaste afkastning består, borde nödsdras här up ifrån. Men först borde goda sågqwarnar inrättas upp i landet, der bräderna kunde sågas; hwilket så mycket lättare se kan, som strömmar och särbär i uunighet finnas här i landet, der stke qwarnar, så många man hållt behagar, beqwämliken kunde anläggas. Med et ord: Allhandla warer, som af uuniga stogar winnas, kunde i kimi-Lapmark och den öfre delen af kimi Eotr tillwärfas och på wass nedföras med ringa kastnad, til det almännas länbaraste fördel.

Den iutrosamma lusta, at söka gindra sig gagn af stogar, ge-

nom swidjande, hwilken också här uppe redan bärjar hos en och annan wisa sig, skulle förfalla af sig self, eller åtminstone wore lätt at häfnas, då tilfälle skulle gifwas, at på sådant sätt använda srogen til sin större förmån.

Genom ådrans ränning i elfwen, ser åfwen, at mera Lar stiger upp uti henne, så at Lar-sånget derigenom blefwe fördelachtigare och det almånna, jämwal i så måtto, skulle tilflyta en ansenlig förmån; hwar emot man wet, at sluf- och damwärdet äro för Larens upstigande högst hinderlige.

Här uppe i landet kunna åfwen finnas många vackra och fördelachtiga malinstreck, hwilcka framtiden kan upptäcka. Na det kan ej giärna slå felt, at ju et så widsträkt land måste hysa några sådana skatter innom sig. Wid dem kunde ej särdeles arbetas och winnas, om ej rörelsen til saltstån wore i stånd och någorlunda beawäm.

Desutom äberopar jag mig alla tidens och hela werdens ärfarenhet, i det, at inwärtens rörelsens i stånd sättande genom silar och strömmar, har altid varit et af de första och förnämsta siegen til all den äressamhets högd, som något land och Rike funnat siga til. Kunde således kwi-Lapmark, sedan efter dessa eller bättre förslager båtfarter, ne blefwo i stånd satte, med skäl hoppas, at snart så se sig uti stor och et nöjachtigt wälstånd.

